

פרשת וישב

לעילוי נשמת משה לייב בן זאב

הרב שמעון קליין

יוסף מכל אחיו

מבוא

'את' מורה על חוסר השיתוף שהיה ביניהם, על נתק בין

הלבבות³. "והוא נער את בני בלָהָה וְאֶת בְּנֵי זֵלְפָה נְשֵׁי אֲבִירֹ - נער, מלשון התנערות, לצידם של בני השפחות. עם הראשונים היה רועה, ועם האחרונים היה עובר בצוותא את גיל הנערות.

"וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רְעָה אֶל אֲבִיהֶם" - בעלי המסורה הציבו את האתנחתא במילה 'אביר', ובכך שייכו את הבאת הדיבה המתוארת לאחר מכן אל כלל הנזכרים לפני⁴. ובמילים אחרות - יוסף מביא את דיבת כלל אחיו אל אביהם. לא אל "אביר" - על בסיס קרבתו אליו, אלא כ'אביהם' של הנערים, האמור לדעת מה עובר על בניו.

"וַיִּשְׁרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֻנֹת פְּסִים" - פלאית היא הלשון 'ישראל', המציינת את ייעודו הגבוה⁵. לא אהבה טבעית של יעקב לבנו מתוארת, כי אם אהבה של 'ישראל' המייעד את בנו לגדולות. הלשון "מִכָּל בְּנָיו" מצביעה על יחסיות. לא תנועת נפש אישית של אהבה היא זו, כי אם עמדה של יעקב נוכח כלל בניו, והכרעה מיהו הבן הנבחר⁶.

3 מעין ההבחנה שבין הלשון 'איתו' לבין הלשון 'עמו'. הראשונה מתארת התקשרות פיזית, השנייה מכילה את שיתוף הלב. ביטוי נוסף לנתק שבין יוסף והאחים - בזיקה שהייתה לו לעבודת האדמה, בשונה מאחיו, שהיו רועי צאן. כך עולה מחלומם, בו הדימויים לקוחים מעבודת השדה "וְהָיָה אֲנַחְנוּ מְאֻלְמִים אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהָיָה קִמָּה אֲלֵמֵי וְגַם נֶצְבָה וְהָיָה תִסְבִּינָה אֲלֵמֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוֶינָה לְאֵלֵמֵי (שם, ד'ז)", לא מעולם המושגים של רועי הצאן, בו היו נתונים אחיו. ביטוי נוסף שאולי קיים לזיקתו אל עבודת האדמה - בדרך בה טיפל ברעב במצרים: עד תום השנה הראשונה משלמים לו המצרים במשק החי, ולאחר מכן הוא מתמקד באדמות מצרים ובתבואתה (שם מ"ז, י"ג-כ"ו).

4 "אֵלֶּה תִלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעַ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רְעָה אֶת אָחִיו בְּצֹאן וְהוּא נֶעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת בְּנֵי זֵלְפָה נְשֵׁי אֲבִירֹ וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רְעָה אֶל אֲבִיהֶם". אילו הוקדמה האתנחתא והובאה אחרי המשפט "הָיָה רְעָה אֶת אָחִיו בְּצֹאן", הייתה הצלע הנוספת של הפסוק מכילה את סיפור קשריו עם בני השפחות, וממילא תיאור הבאת הדיבה היה מתייחס אליהם בלבד.

5 זהו השם שקראו בו א-להים (בראשית ל"ה י'), וקודם לכן הוא נקרא בו על ידי המלאך (בראשית ל"ב, כ"ט). (בפסוקים בבראשית הוא מתואר כאיש, ובספר הושע הוא מתואר כמלאך: "וַיִּשְׂרָאֵל מֵאֲדָם וַיִּכַּל בָּהֶם וַיִּתְחַנֵּן לוֹ בֵּית אֵל מִצְאָנָו וְשֵׁם יְדָבָר עֲמֹנִי" (שם ל"ב, ה').

6 מהי משמעות בחירה זו? האם המשמעות היא דחייה של האחרים, כפי שנדחה עשוי מפניו, וישמעאל מפני יצחק? דומה

אֵלֶּה תִלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעַ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רְעָה אֶת אָחִיו בְּצֹאן וְהוּא נֶעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת בְּנֵי זֵלְפָה נְשֵׁי אֲבִירֹ וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רְעָה אֶל אֲבִיהֶם: וַיִּשְׁרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֻנֹת פְּסִים (בראשית ל"ז, ב'ג').

סיפור יוסף ואחיו הוא סיפור קשה בתולדות עמנו. בן נשלח על ידי אביו אל אחיו, והם קמים להורגו. לבסוף - מתפשרים על מכירה¹. איך ניתן להבין את התנהגות האחים? מהו חלקו של יוסף במה שאירע? בלימוד זה נקרא בפסוקים, ונהיה עם הדמויות. נבקש להבין - מיהו יוסף? מה היו מניעיו? נשקף אל עבר כלל האחים ונבקש להבין, מה באמת היה שם?

מורם בין האחים

"אֵלֶּה תִלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעַ עֶשְׂרֵה שָׁנָה" - המילים 'תולדות יעקב' משמשות ככותרת לסיפור, והן מעוררות ציפייה לקורותיה של המשפחה². תחת זאת, פותח הכתוב בתיאור יוסף וקורותיו. יוסף מוצב במרכז, וסביבו האחים, נעלבים ונאבקים על מקומם. "יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעַ עֶשְׂרֵה שָׁנָה" - הפתיחה בתיאור גילו כמו אומרת - הסיפור שיתואר קשור לגילו - גיל הנעורים. אילו היה יוסף בגיל אחר - היו האירועים מתנהלים באופן אחר.

בשני תיאורים פותח הכתוב: "הָיָה רְעָה אֶת אָחִיו בְּצֹאן", "וְהוּא נֶעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת בְּנֵי זֵלְפָה נְשֵׁי אֲבִירֹ". הראשון - מתאר את מערכת יחסיו עם כלל האחים, השני - מתאר את שהתרחש בינו לבין בני השפחות. בשניהם מופיעה מילת היחס "את", והיא מחליפה את הלשון "עם". כאילו כתוב: "היה רועה עם אחיו בצאן" או "והוא נער עם בני בלָהָה ועם בני זֵלְפָה נְשֵׁי אֲבִירֹ". לעומת הלשון 'עם', לשון

¹ זו מחשבתם - בעקבות עצת יהודה. למעשה, עוד בטרם מיושמת עצת יהודה, עוברים מדינים, מעלים אותו מן הבור ומוכרים אותו לישמעאלים: "וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים מְדִינִים סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לְיִשְׁמַעֲאֵל בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת יוֹסֵף מִצְרָיִם" (בראשית ל"ז, כח). (כך בפירוש הרשב"ם ורבנו בחי, שכן הנושא בפסוק הוא המדיינים, וממילא מתבקש לייחס את המכירה אליהם).

² בעיונו לפרשת תולדות הערנו על העובדה שסיפור התולדות בספר בראשית אינו מצטמצם דווקא לרשימת יוחסין, והוא משמש ככותרת לתהליכי התפתחות במובנים רחבים יותר.

ההעדפה היא עובדה ממשית, חזקה, בדמות בגד המסמל את יתרונו של יוסף⁹.

כבר בעקבות שני פסוקים אלו, ניתן להבחין בכמה עובדות: יוסף הוא אח בין האחים, אבל הוא אינו 'משחק' איתם על מגרש אחד. הוא רועה 'את' אחיו בצאן - לא 'עם'. הוא גם נער 'את' בני בלהה וזלפה - ואינו חלק מהם. כאשר הוא רואה באחיו דבר שאינו ראוי הוא מספרו ל'אביהם'. תיאור כל אלו בפתיחה לפרשייה, משווה להם מעמד של כותרת, וכמו מצביע על המבנה המשפחתי המתקיים בבית יעקב: רשות אב, לצידה רשות אחים¹⁰, ובתוכם - יוסף, 'האיש של יעקב' הנתון בין האחים. האהבה 'מכל בניו' והסמל הניתן לו - 'כתונת פסים', עשויים מעתה להעצים את שיוכו אל אביו, תחת שיוכו הבסיסי כאח בין האחים.

האחים מגיבים

"וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי אֵתוּ אֹהֵב אֲבִיהֶם מִכָּל אָחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוֹ לְשֵׁלֶם: וַיִּחַלֵּם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיִּגְדַּל לְאָחָיו וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׁנֵא אֹתוֹ: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמְעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי: וְהִנֵּה אֲנִינִי מְאֻלְמִים אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלַמְתִּי וְגַם נִצְבָה וְהִנֵּה תִסְבְּינָה אֲלַמְתֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּיִן לְאֲלַמְתִּי (שם, ד'-ז').

"וַיִּרְאוּ אֶחָיו" - הפסוק מייחס אל יוסף - 'אחיו', לא כבנים של יעקב. במילים אחרות, נקודת המוצא לתגובתם היא מערכת היחסים בתוך מעגל האחים. "כִּי אֵתוּ אֹהֵב אֲבִיהֶם" - קיים ניגוד בין העדפת האב את יוסף לבין העובדה שהוא 'אביהם' - של כולם. "מִכָּל אָחָיו" - לכאורה, היה מתבקש לכתוב - "מכל בניו", כהמשך לתיאור בפסוק הקודם - "וַיִּשְׁרָאֵל אֹהֵב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו"? קודם לכן תוארה ההעדפה מנקודת מבטו של יעקב, ואילו כאן מתוארת ההשלכה על מעגל האחים. מעגל האחים אמור להיות מעגל

"כִּי בֶן זְקוּנִים הוּא לוֹ" - מדוע בן זקונים הוא יתרון? במבט ראשון אהבה לבן זקונים הייתה מובנת אילו היה אוהבו כ'יעקב'. מה מקומה של זו כאשר מדובר ב'ישראל'? דומה שכך היא התמונה: יעקב כעת זקן, האחים הגדולים כבר יצאו לדרכם, וכבן זקונים נתון יוסף בחסות אביו. בתקופה זו נרקם ביניהם קשר פנימי ייחודי⁷, המביא את יעקב לראות בו את ממשיך דרכו⁸. "וְעֵשָׂה לוֹ כְּתַנְתַּת פְּסִים" -

שאינו ליעקב תשובה חד משמעית לשאלה זו, ובהתאם לכך הוא מתנהל. מעדיף את יוסף, אך אינו דוחה את האחרים. עוד יש לציין, שגם בהקשר לישמעאל ולעשיו, דחייתם היא יחסית - דחייה מן הייעוד של עם ישראל, לטובת ייעוד וחזון אחרים.

⁷ תובנות רבות ניתנות להיאמר בדבר טיבו של הקשר אל בן הזקונים. שנות הניסיון מציבות את ההורים נוכח הבן בעמדה של בשלות. גם הבן משקיף אל עבר אחיו הבוגרים ולומד מניסיונם - על דרך החיוב ועל דרך השלילה. בהיבט ההתנהלות - מרוץ החיים נמצא בשלב רגוע יותר, ומאפשר להורים להפנות את המיטב אל הילד, ובהתאם, קליטתו עשויה להיות נינוחה ואיכותית גם יחד. מעניין הוא המדרש, המותח חוטים מקשרים רבים בין חייו של יעקב ובין חייו של יוסף: "אלה תולדות יעקב יוסף. לפי שענייני יוסף אירעו ליעקב אבינו, מה יעקב אבינו אמו עקרה, אף יוסף אמו עקרה, מה יעקב אבינו ילדה אמו שנים, אף יוסף ילדה אמו שנים, מה יעקב אחיו שונא אותו, אף יוסף אחיו שונאין אותו, מה יעקב אחיו מבקש להרגו, אף יוסף אחיו מבקשים להרגו, מה יעקב אבינו רועה, אף יוסף היה רועה, מה יעקב נתברך בעושר, אף יוסף נתברך בעושר, מה יעקב יצא חוץ לארץ, אף יוסף יצא חוץ לארץ, מה יעקב נשא אשה חוץ לארץ, אף יוסף נשא אשה בחוצה לארץ, מה יעקב הוליד בנים בחוצה לארץ, אף יוסף הוליד בנים בחו"ל, מה יעקב נתגדל על ידי חלום, אף יוסף נתגדל ע"י חלום, מה יעקב נתברך בית אביו בשבילו, אף יוסף נתברך בית אדוניו בשבילו, מה יעקב מצוה, אף יוסף מצוה, מה יעקב ירד מצרים, אף יוסף ירד מצרימה, מה יעקב נחנט, אף יוסף נחנט, מה יעקב העלו עצמותיו, אף יוסף העלו עצמותיו, מה יעקב נפרד מאביו כ"ב שנה, אף יוסף נפרד מאביו כ"ב שנה, שנאמר ויוסף בן שבע עשרה שנה, וכתוב ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה, ושבע שנים של שובע, ושתיים של רעב הרי שלושים ותשעה, יצא מהם שבעה עשר נשארו עשרים ושתיים". (פסיקתא זוטרתא בראשית פרשת וישב פרק לז).

⁸ מבחינת יעקב הבכורה הביולוגית אינה עובדה מקודשת, שהרי גם עשיו היה בכור, והוא קנה ממנו את הבכורה, וגם את הברכה לקח ממנו במרמה. בדומה לכך כעת, הבחירה היא בבן המתאים שאינו בהכרח הבכור הביולוגי. עוד יש לשים לב שבחירתו ביוסף היא כאשר הוא בן שבע עשרה שנה - לאחר שמתבררת התאמתו להיות ממשיך דרכו. עוד ברקע - העובדה שראובן בנו סרח, וכפי התיאור בספר דברי הימים: "וַיִּבְנֵי רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא הַבְּכוֹר וַיִּחַלְלוּ יְצוּעֵי אֲבִיו נְתָנָה בְּכֶרְתוֹ לְבָנֵי יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל וְלֹא לְהַתִּיחַשׁ לְבְּכֹרָה: כִּי יְהוּדָה גְּבַר בְּאָחָיו וְלִנְגִיד מִמֶּנּוּ וְהַבְּכֹרָה לְיוֹסֵף" (דברי הימים ה', א-ב). במעגלים רחבים יותר, ניתן לקשור את יחסו המיוחד אל יוסף לאהבתו לרחל אמו, ואף לעובדה שהוא בנה הבכור של רחל. במובן זה הבחירה ביוסף היא בחירה בבן הזקונים הבכור, בהנגדה לבן הזקונים הצעיר - בנימין.

⁹ פעם נוספת במקרא נזכרת כתונת פסים, אותו לבשה תמר ביתו של המלך דוד: "וְעֵלְיָהּ כְּתַנְתַּת פְּסִים כִּי כֵן תִּלְבָּשֶׁן בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ הַבְּתוּלוֹת מְעִילִים... " (שמואל ב' י"ג, ח').

¹⁰ המילה 'אחים' חוזרת על עצמה שוב ושוב בפרשייה זו בהטיות שונות, והיא מעידה על קיום משמעותי שהיה להם בבית יעקב. סוג של 'ממלכה' נפרדת, חיה ונושמת, המוצבת לצד רשות האב. דוגמאות: בשלב מסוים עוזבים האחים את חברו, וכאחי יוסף הם מתמקמים בשכם; סיפור ההתנכלות להמית את יוסף ואחר כך למוכרו, נרקם ביניהם כשהם נתונים הרחק מן הבית בעיר שכם; סיפור מכירת יוסף נשמר בין האחים כסוד במשך 22 שנה! יהודה יורד 'מאת אחיו' (פרק ל"ח) - ממערכת החיים של האחים ועוד.

שמש ירח משתחוים

וַיִּחַלֵּם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיִּסְפֹּר אֹתוֹ לְאָחִיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֻמֹּתַי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי: וַיִּסְפֹּר אֶל אָבִיו וְאֶל אָחִיו וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ הֲבֹא נְבוֹא אָנִי וְאִמְךָ וְאִחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֲרָצָה: וַיִּקְנְאוּ בּוֹ אָחִיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדְּבָר (שם ט"ו-א).

בניגוד לשני פסוקי המבוא לחלום הראשון, בהם הוא מבקש מן האחים לשמוע, כעת נתונים דבריו בפסוק אחד ועל מסד אחד. ברור לו שהם אינם עומדים להקשיב, ובכדי להשמיע את דברו הוא נאלץ להתפרץ אל תוך עולמם: "וַיִּחַלֵּם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיִּסְפֹּר אֹתוֹ לְאָחִיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֻמֹּתַי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ...". האם הקשיבו לדבריו? מסתבר שלא. ניתן לדמיין אותו בא לתחומם, כופה עליהם את הסיפור, והם אוטמים את אוזניהם. כיוון שכך, הוא נערך מחדש, ובפסוק הבא הוא משמיע שוב את סיפורו, הפעם כשהם אינם לבדם: "וַיִּסְפֹּר אֶל אָבִיו וְאֶל אָחִיו" - יוסף מחכה להזדמנות בה האב נוכח, בה לא יוכלו לדחותו, ובמעמד זה הוא כופה עליהם את הסיפור.

כעת נתבונן בחלום: השמש, הירח ואחד עשר כוכבים משתחוים ליוסף. שני גרמי השמים הגדולים, המשמשים כאלהים לעמים ולתרבויות - נתפשים בעיניו כמי שמשתחוים לו. במעגל נוסף - אביו מפרש את חלומו כדימוי למשפחה - אבא, אמא ואחד עשר אחים המשתחוים לו. זהו חלום בלתי נתפש. היכן 'מצא' האיש? כיצד הוא תופש את עצמו? נשים לב להתפתחות מחלום לחלום: בחלום הראשון מעמדו דומה למעמד האחים, שכמוהו מאלמים אלומים. בשני - הוא במעמד אחר, אינו חלק מן החלום - שמש ירח או כוכבים, אלא יוסף בעצמו; האלומים הם יצירת אדם, כלומר, 'יצירותיכם משתחוות ליצירתי', השמש והירח לעומתם אינם יצירת אדם, כי אם גרמי השמים, השייכים אל החלק הנשגב, הגבוה והבלתי נתפש שבבריאה¹⁴. ככאלו הם משתחוים לו. גם

¹⁴ קשר מעניין מוצא המדרש בין יוסף של יוסף אל השמש והירח, כמי שמשתחוים לו, לבין יוסף של יהושע - צאצאו של יוסף, אליהם: "כי ממזרח שמש ועד מבוא גדול שמי בגוים (מלאכי א), משעה שהשמש זורח עד שעה שהוא שוקע אין קלוסו של הקדוש ברוך הוא פוסק מפיו, שנאמר 'ממזרח שמש ועד מבוא', וכן את מוצא בשעה שעמד יהושע ועשה מלחמה בגבעון מה כתיב שם? אז ידבר יהושע לה' ביום תת ה' את האמורי לפני בני ישראל, ויאמר לעיני ישראל: 'שמש בגבעון דום' וגו' (יהושע י). בקש יהושע לשתק את החמה, 'אל שמש בגבעון דום... אל השמש ליהושע: 'יהושע וכי יש קטן אומר לגדול ממנו דום? אני נבראתי ברביעי ובני אדם נבראו בששי, ואתה אומר לי דום? 'אל יהושע: 'בן חורין שהוא קטן ויש לו עבד זקן אינו אומר לו שתוק? ... ולא עוד אלא שנשתחוה השמש לפני יוסף שנאמר

שווינו, ואילו יעקב שולף את יוסף מתוכו, ומעמיד אותו בעמדת יתרון¹¹. התוצאה המתבקשת אינה מאחרת לבוא.

"וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוֹ לְשֵׁלֶם" - הצעד הראשון הוא שנאת הלב שהשתבשה עד כדי כך שלא יכלו דברו לשלום. תיאורטית ניתן להיות בעמדה של שנאה, ולצידה דיבור המשמש פתח לגישור. כאן השבר התרחש בשני הערוצים - גם בשנאת הלב וגם בתקשורת שהתקלקלה, ועמה - הפתח לגישור¹².

"וַיִּחַלֵּם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיִּגְדַּל לְאָחִיו" - זוהי פתיחה, בה הוא פונה אליהם כאל אחיו ומספר על חלום שחלם. תגובתם: "וַיִּוְסְפוּ עוֹד שְׁנֹא אֹתוֹ" - עצם בקשתו לספר להם חלום היא סיבה נוספת לשנאה. חלום - מסמל את מאווי ליבו של האדם, ומאווי רחוקים מהם, מלבים את שנאתם אליו. "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמְעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי" - יוסף ממשיך ומזמין אותם לשמוע, לבוא אל עולמו¹³. לא כתובה היענותם, גם לא דחייה, והוא כבר מתחיל לספר: "וְהִנֵּה אֲנִי וְאֶנְחִנוּ מְאֻלָּמִים אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה" - ביחד מחברים ואוגדים שיבולים. "וְהִנֵּה קְמָה אֲלַמְתִּי וְגַם נִצְבָה" - האלומה שאני מאלם, היצירה שלי קמה - אזרה כוח וניצבה. "וְהִנֵּה תִסְבְּינָה אֲלַמְתֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּיִן לְאֲלַמְתִּי" - תגובת אלומותיכם לקימת אלומתי היא בהתייצבות במעגל, ובהשתחויה אליה. "וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָחִיו הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם מְשׁוּל תִּמְשַׁל בָּנוּ: וַיִּוְסְפוּ עוֹד שְׁנֹא אֹתוֹ עַל חֲלֻמֹּתָיו וְעַל דְּבָרָיו" - שנאתם אליו היא על עצם שיתופם בחלומותיו, ולא פחות מכך על 'דבריו' - על תוכן החלום בו התנשאותו שלו כלפיהם. מדוע חשוב כל כך ליוסף לספר להם? מדוע הוא אינו רגיש למצבם? את התשובות לשאלות אלו נדחה, עד לאחר התיאור הבא.

¹¹ נדייק יותר: האחים רואים ש"אותו אהב אביהם", אותו דייקא. הנושא אינו עצם הבחירה באחד מהם. אילו כך היה, היה הניסוח המתבקש "כי אהב אביהם אותו מכל אחיו". האחים מקבלים את אפשרות קיומו של בן מועדף, אך לא מקבלים את העובדה שבן זה יהיה יוסף. גם הניסוח 'מכל אחיו' אינו מובן מאליו. מדוע לא 'מכל האחים'? מדוע הם מגדירים את עצמם כאחיו, כטפלים אליו? דומה שבדבריהם מקופלת המחשבה שאין להם מעמד עצמאי, שהרי אביהם מביט עליהם דרך משקפיו של יוסף, וממילא יחסו אליהם נגזר מתפישתו של יוסף אותם. התנהלות האב לפי תכתיביו של הבן מעצימה את מצוקתם, מעמידה אותם מול מציאות הגדולה מהם, שאין להם כלים להתמודד איתה. ומדוע הם כועסים על יוסף ולא על יעקב? - נראה שהם רואים ביוסף את האחראי למצבם. 'הוא שהביא אל אבא את דיבתנו רעה', הוא שהסית והיטה את לבבו.

¹² יש לשים לב שגם השנאה וגם אי היכולת לדבר לשלום הייתה מכיוונם של האחים אל יוסף. יוסף לעומתם רצה לדבר שלום, אלא שלמעשה דיבוריו הרחיקוהו מהם עוד ועוד.

¹³ פנייה זו חולקת פסוק לעצמה, אות לחשיבותה, עדות לרצונו העז של יוסף שאחיו יקשיבו לו.

בדרך לשכם

וַיֵּלְכוּ אָחִיו לְרַעוֹת אֶת צֶאֱן אֲבֵיהֶם בְּשָׂכָם: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אָחִיךָ רָעִים בְּשָׂכָם לָכֵן וְאֲשַׁלְּחֶךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הַנְּנִי: וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אָחִיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֶּאֱן וְהַשְּׂבִי דָבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֵרוֹן וַיָּבֵא שָׂכְמָה” (שם, "ב-ד")

לא יעקב שולח את בניו, אלא הם הולכים מעצמם. לא 'בני יעקב' הם ההולכים, גם לא "האחים", אלא 'אחיו'. ייחוסם זה שם את האצבע על המניע להליכתם - התרחקות מיוסף. הוא נמצא עם אביו בחברון, והם מתרחקים ממנו בהליכתם אל שכם! בעלי המסורה הציבו את האתנחתא במילה "אחיו", ובחיץ זה העמידו שני נושאים בפסוק. אחיו של יוסף מתרחקים והולכים ממנו, ובמקביל הם לוקחים את נכסי אביהם לרעותם בשכם. התרחקות מחד, ולצידה אמירה: לא גט כריתות הוא לבית, אלא אדרבא - נאמנות ודאגה לצאן אביהם. דומה שבמסר זה הם מבקשים להשיב לעצמם את מקומם ביחס לאביהם¹⁹.

והנה, פונה אליו אביו: "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אָחִיךָ רָעִים בְּשָׂכָם לָכֵן וְאֲשַׁלְּחֶךָ אֲלֵיהֶם" - הכותרת - 'ישראל', מציבה את השליחות במקום גבוה, קשור לייעודה של המשפחה. הפתיחה 'הלווא אחיך רועים בשכם' מציבה על ציפיה מתבקשת מיוסף - והלווא הם אחיך, וכי סביר בעיניך הריחוק מהם? אך מתבקשת היא שליחותך אליהם, במטרה לצמצם את הפער שנוצר. בשלב זה עדיין לא מוגדרת משימה, והנושא הוא עצם השליחות. יש לציין שלא מדובר על הצטרפות אליהם, אלא על שליחות בשם האב, המציבה את יוסף בעמדה המוכרת לו - כמתווך בין האב לבין בניו - אחי יוסף. במילה אחת משיב לו יוסף: "הַנְּנִי" - מוכן ומזומן. תגובה זו היא כמעט בלתי נתפשת²⁰.

¹⁹ כאמור, הם רואים את יוסף כמי שתיווך ביניהם לבין האב והרחיק אותו מהם. כעת הם מבקשים להתרחק מן המתווך, ולהיצמד אל צאן אביהם. מעניין הוא מדרש החכמים הבא, הקושר את רעיית צאן אביהם אל רעיית עצמם: "וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם, את נקוד עליו מלמד שלא הלכו אלא לרעות עצמן" (בראשית רבה פרשת וישב פרשה פד). דומה ששתי השכבות קיימות: בפשוטו של מקרא הם רועים את צאן אביהם, והמדרש מצביע על המוקד לרעייה - בעמדתם הפנימית.

²⁰ המילה 'הנני' מופיעה במשמעות של נכונות ועמידה מול קריאה של אחר (לרוב של ה'). מילה זו מופיעה בהקשר זה פעמים אחדות בתנ"ך. כך בהיענות אברהם לקריאה הא-להית בפרשת העקידה (בראשית כ"ב, א', שם, ז', ושם, י"א); בהיענות עשיו לקריאת אביו בפרשת גניבת הברכות (שם כ"ז, א'); בהיענות יצחק לבואו של יעקב (כז, יח); בפרשת ויצא, כשיעקב חולם על העקודים העולים על הצאן הוא עונה 'הנני' למלאך ה' הבא אליו בחלום ומזכיר לו לצאת 'מן הארץ הזאת' ולשלם את נדרו בבית אל (שם לא, יא); כשיעקב נקרא לרדת מצרימה (שם מ"ו, ב'); משה במעמד הסנה (שמות ג', ד'); שמואל נענה לקריאת א-להים הנגלה אליו לראשונה (שמואל א', ג', ד'); כשאחמילך בן אחיטוב הכהן

השתחוית בני המשפחה ליוסף, שונה במהותה מהשתחוית אלומותיהם לאלומותיו.

תגובה ראשונה היא של האב: "וַיִּגְעַר בוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ הַבּוֹא נְבוֹא אָנִי וְאִמְךָ וְאָחִיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֲרָצָה"? אביו מתייחס להשתחויתם אליו ולא אל השמש והירח המשתחוים. ומה בדבר האחים? לאחר גערת האב הם מגיבים בקנאה: "וַיִּקְנְאוּ בוֹ אָחִיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר". זוהי עמדה חדשה שלא הייתה עד כה. יוסף התייצב באיזו עמדה גבוהה, אבא שמע, גער, ואולי בכך יצר היתכנות לחלום¹⁵. כעת, מבינים האחים שיש כאן 'דבר', והם מקנאים. גם אביו מבין שיש כאן 'דבר' - והוא שומר, גונז אותו לטווחים הארוכים¹⁶.

מה פשר חוסר רגישות זו? מהיכן היא באה? דומה ששתי חוליות מרכיבות את התנהגותם כלפיהם: ליוסף דחף פנימי, דומה אולי לנבואה, הבווערת בקרב¹⁷ והוא מבקש לשתף בה את בני משפחתו. לצד זאת, השאלה 'מה גורם הדבר להם' לא באמת מעסיקה אותו. כבר הערנו על הדרך המיוחדת בה הוא טופח כבן זקונים והיה קרוב אל נקודת מבטו של אביו, לא אל נקודת מבטם של האחים. יוסף מקבל מאביו חסות, והוא אינו נחשף להשלכות שהיו להתנהגותו. את עצמו הוא תופש כמי ש'מחנך' את אחיו וכמי שמעמיד אותם במקומם. הבעיה היא שאת תגובותיהם הוא אינו שומע, אינו באמת מבין את טיבה של ההתרחשות במערכת היחסים בינו לבין אחיו¹⁸.

"והנה השמש והירח וגו'... א"ל השמש: 'וכי אתה גוזר עלי שאדום?' א"ל ה'. א"ל 'וכיון שאני שותק מי יאמר קלוסו של הקדוש ברוך הוא' א"ל 'דום אתה, ואני אומר שירה בעבורך' שנא' (יהושע י) אז ידבר יהושע לה', ואין אז אלא שירה שנאמר (שמות טו) אז ישיר משה... (מדרש תנחומא פרשת אחרי מות סימן ט).

¹⁵ יכול היה יעקב להתייחס אל דברי יוסף כאל דברי שטות ובכך לבטלם. גערה מקפלת בתוכה התייחסות רצינית, אבל דחייה מסיבות מוסריות. כמו אומר לו - 'הגזמת'. גם בתגובתו השנייה של יעקב, "ואביו שמר את הדבר", משתקפת הבנתו שיש דברים בגו. דומה שתנועות נפש אלו נקלטות על ידי האחים ואל שנאתם מצטרפת מעתה הקנאה.

¹⁶ המילה 'שמר' פירושה לעיתים בתנ"ך 'לצפות', 'לחכות שכך יקרה'. כך עולה מפירושו של רש"י על אתר: "שמר את הדבר - היה ממתין ומצפה מתי יבא, וכן 'שומר אמונים' (ישעיה כ"ו, ב'), וכן 'לא תשמור על חטאתי' (איוב י"ד, ט"ז), לא תמתין".

¹⁷ כך יתייחס יוסף אל חלומותיו כאשר יגוש את אחיו במצרים. זוכר אותם ופועל להגשימם: "וַיִּכַּר יוֹסֵף אֶת אָחִיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ: וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִרְגְּלִים אַתֶּם לְרֹאוֹת אֶת עֶרְוַת הָאָרֶץ בְּאַתְּם" (בראשית מ"ב, ח').

¹⁸ אח שהוא חלק מן האחים, אם יוציא עליהם דיבה לפני אביהם, ישלם על כך מחיר כשיחזור אל אחיו, ובפעם הבאה יחשוב פעמיים. יוסף, לעומת זאת, מוציא את דיבתם רעה שוב ושוב, אך בשל חסותו של אביו, תגובתם אינה מעסיקה אותו.

הַגִּידָה נָא לִי אֵיפֹה הֵם רְעִים: וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ
מִזֶּה כִּי שְׂמַעְתִּי אִמְרִים גְּלָכָה דַּתְיָנָה וַיִּלְךְ יוֹסֵף
אַחֵר אָחִיו וַיִּמְצְאֵם בְּדֹתָן (שם ט"ו-י"ז).

"וַיִּמְצְאֵהוּ אִישׁ וְהָיָה תֵעָה בְּשֹׁדָה" - איש מוצא את יוסף
כשהוא תועה בשדה. מעניינת היא העובדה שהפסוק
מתואר מנקודת מבטו של האיש²³. האיש הוא המוצא והוא
גם השואל 'מה תבקש?' משהו מן הביטחון שאפיין את
יוסף עד כה אובד לו בעת הזו. במגרש הביתי - הוא היה
חזק, והאחים - בעמדת התגוננות. כעת הוא הולך אל
המגרש שלהם, ומעט לפני המפגש - משהו עובר עליו. הוא
מאבד את המצפן, ומובל, לא מוביל. "וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לְאֹמֶר
מֶה תִּבְקֹשׁ" - לא שאלה טכנית היא זו. האיש שואל אותו
מה בליבו, ודבור של מהות מתעורר ביניהם. "וַיֹּאמֶר אֶת
אָחִי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ הַגִּידָה נָא לִי אֵיפֹה הֵם רְעִים". יכול היה
יוסף להשיב בשאלה - 'האם ראית אנשים הנראים כמו
אחיי?' זוהי שאלה על מקומם הפיזי. תחת זאת הוא פותח
במילים - 'את אחיי' - המבטאות קשר ואחוה, וממשיך 'אני
מבקש' - הם מבוקשים בעיני. מילים אלו מכילות יותר
מאשר בקשה למקומם הפיזי, מבטאות ערגה ואולי געגועים
אליהם. רק במעגל שני הוא מדבר מעשיות - 'הגידה נא לי
היכן הם רועים'.

כמה מיוחדת היא בקשה זו. אוטופית, מחדרי ליבו של יוסף.
'פיק ברכיים' אוהז בו רגע לפני המפגש²⁴, ובאותו זמן ממש
מתעורר בו הרגש הטוב כלפי אחיו והוא מבקש לדעת את
מקומם. "וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שְׂמַעְתִּי אִמְרִים גְּלָכָה
דַּתְיָנָה" - האיש יודע את דרכם של האחים, ודומה שמילים
אלו מקפלות רמז לצעד נוסף של ריחוק שלהם מיוסף. עד
כה הלכו אחיו מחברון לשכם, וכעת הם ממשיכים
להתרחק, הולכים צפונה אל עבר דותן²⁵.

"וַיִּלְךְ יוֹסֵף אַחֵר אָחִיו וַיִּמְצְאֵם בְּדֹתָן" - לא 'אל אחיו' כי אם
'אחר אחיו' בעמדה של טפל אליהם, בפער גדול מעמדתו
כלפיהם עד כה. מרתקת היא העובדה, שרגע לפני השבר
נמצא יוסף בעמדה אחרת, חדשה - בבקשו את אחיו,
וברצון שהיה לו להתקרב וללכת אחריהם - לא מעמדה של
עליונות כפי שהיה עד כה.

23 פסוק זה מתכתב עם פסוק בפרשיית השבת אבידה: "כִּי תִפְגַּע
שׂוֹר אֵיבָב או חֲמֵרוֹ תֵעָה הָשֵׁב תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ" (שמות פרק כ"ג, ד').
יוסף נמשל לאבידה התועה, שאיש מוצא אותה.

24 'פיק הברכיים' הוא ביטוי לאבדן דרכו מעט לפני שהוא מגיע
אל מקומם. הביטוי 'וימצאו איש' מתאר את יוסף כמישהו שאבד
ומוצאים אותו. בנוסף - גם אחרי שמישהו מוצאו, לא יוסף יוזם
את הדיבור בבקשה לחיפוש דרכו, אלא האיש המוצא פונה
ומחלץ אותו מן המצב בו הוא שרוי.

25 הלשון 'נלכה' - כולנו יחדיו, כשייחוסם הוא - אחיו של יוסף.
הלשון 'דותינה', לא 'אל דותן', מציינת מכוונת אליה עוד בטרם
הגיע אליה.

מה חשב יעקב? האם לא הבין עד כמה גדולה היא השנאה?
האם לא חשב על אפשרות שיפגעו בו? השאלה היא גם על
יוסף: מה חשב באמרו 'הנני'? דומה שעמדת יעקב מורכבת
משתיים: חוסר קריאה בסיסית של המפה ביחס למצבם של
האחים. לצד זאת - הדבקות בתפישתו את יוסף כמתווך
המדווה לו על המתרחש ברשות האחים. ויוסף - עונה
בהתמסרות לא מסויגת - "הנני", בתום לב המהול בחוסר
הבנה משווע. עד כאן הפתיחה. בצעד נוסף, ממשיך יעקב
ומגדיר ליוסף את השליחות: "וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ נָא רְאֵה אֶת
שְׁלוֹם אָחִיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהַשְּׂבִי דְבַר". קשה שלא
לזהות ניגוד בין שני הדיבורים. בראשון - 'הלוא אחיך
רועים בשכם' - ואך מתבקשת היא השליחות. בשני - 'לך
נא' - בבקשה, המביעה את העובדה שההליכה אינה מובנת
מאליה. גם תיאור מטרת ההליכה - 'לדרוש בשלומם
ובשלום הצאן' מצביע על מגע מינימאלי עם האחים, שניתן
להשוותו למגע עם הצאן. במילים אחרות, יוסף נשלח
למטרה מוגדרת ומדודה, לדרוש בשלומם ולשוב להודיע
לאביהם²¹.

למעשה: "וַיִּשְׁלַחְהוּ מַעֲמֵק חֲבֵרוֹן וַיָּבֵא שְׂכֵמָה". מיוחד הוא
הביטוי 'עמק חברון', המצביע על עמדת יעקב בעת השילוח.
בהמשך לכינויו 'ישראל' המשווה לשליחות פרספקטיבה
רחבה, כך ביטוי זה משווה לדבריו משמעות מעבר
להתנהלות הבסיסית. במדרש, ידברו חכמים על נקודת מבט
היסטורית שעמדה בבסיס השליחות:

" וישלחו מעמק חברון, והלא אין חברון נתנה
אלא בהר, וכתוב וישלחו מעמק חברון? א"ר
אחא הלך להשלים אותה העצה העמוקה שנתן
הקדוש ברוך הוא בינו ובין חבר הנאה שהיה קבור
בחברון - ועבדום וענו אותם".

(בראשית רבה פרשת וישב פרשה פד)²²

והנה תעה בשדה

וַיִּמְצְאֵהוּ אִישׁ וְהָיָה תֵעָה בְּשֹׁדָה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ
לְאֹמֶר מֶה תִּבְקֹשׁ: וַיֹּאמֶר אֶת אָחִי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ

מופיע לפני שאול, המאשים אותו שסייע לדוד - ובהתאם לכך
נגזר דינו כמורד במלכות; בתיאורו של הנער את מות שאול
(שמואל ב', א', ז). המשותף לכל אלו הוא שבעקבות התשובה
'הנני' מתרחש שינוי גדול בחייו של האדם.

21 מה גרם לשינוי בין הדיבור הראשון לבין האחרון? דומה
שתשובתו הבלתי מסויגת של יוסף - 'הנני' לקחה את יעקב
למקום חדש. בסוג של 'משחק כיסאות', התיישב יוסף על כסא
המגלם המתמסרות מלאה, וכמו נתבע יעקב לסגת צעד לאחור
ולמתן את התמסרות יוסף, בשל הסכנות הרובצות לפתחה.

22 מדרש זה מצביע על ברית בין הבתרים, בה בישר א-להים
לאברהם על הירידה העתידה למצרים: "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תְּדַע
כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אֲרַבַּע מֵאוֹת
שָׁנָה: וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכָּשׁ
גָּדוֹל" בראשית ט"ו, י"ג-ד).

הושפעו חלומותיו, לקחו אותו רחוק, כמי שמתייצב מעל לעולם הטבע ואף למעלה מבני משפחתו²⁷. לימים הפכו חלומותיו למציאות, ביושבו על כסא ה'משנה למלך מצרים'. תנועה שנייה: ההשלכות שהיו לעמדה זו על מערכת יחסיו עם אחיו. בלתי נסבלת הייתה בעיניהם העדפתו על פניהם, ואכן תוצאותיה היו - שנאה, קנאה, ועד ההתנכלות להורגו.

יוסף נדחה מן המשפחה, ואת המחיר לכך שילמו כולם. לימים, הופכת הדחייה להיות חלק ממסעה של המשפחה. מן העבר האחד - שנים קשות העוברות על בית יעקב, מן העבר האחר - יוסף הצומח להיות המשנה למלך במעצמה הגדולה בעת ההיא. באופן פלאי, גם בתחום הרוח הוא צומח. א-להים מלווה אותו בדרכו²⁸, שם שמים שגור על פיו, והוא גם עומד בניסיונות - זוכה לכינוי 'יוסף הצדיק'. ב'סופו של יום' - מגיע המסע אל קיצו, יוסף חוזר אל חיק המשפחה, וכעת עשוי להתחולל בה מפגש חדש, מרענן. בין עולם גבוה בו נתון יוסף, בין חלומות שהן הרבה מעבר לאופק הנראה - לבין כלל המשפחה. בין האיש ששם שמים שגור על פיו, וללא מורא או חשבון הוא אומר את דברו, לבין משפחה הנתבעת להכיל עמדה זו בקרבה. מבין הניגודים - אלו ואחרים, הולכת ונרקמת לה לבסוף - האומה.

ויראו אותו מרחוק

וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מֵרֶחֶק וּבְטָרֵם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו הֲנֵה בָעַל הַחַלְמוֹת הַלְזָה בָּא: וְעַתָּה לָכֵן וְנַהַרְגֶהוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאָמְרָנוּ חַיָּה רָעָה אֶכְלָתָהּ וְנִרְאָה מֶה יִהְיֶה חַלְמָתָיו” (שם, י”ח-כ)

”וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מֵרֶחֶק וּבְטָרֵם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ” - האחים רואים אותו 'מרחוק', ומעמדת הריחוק הם מתנכלים להמיתו. מדוע? לא כתוב, אך ההקשר מתבקש - תהליך ההתרחקות הארוך שהביאם עד הלום²⁶. ”וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו הֲנֵה בָעַל הַחַלְמוֹת הַלְזָה בָּא” - מילים אלו יוצרות מעין דמוניצייה ליוסף בכינויו 'בעל החלומות'. כינוי זה עשוי להקרין על אופיו של הפתרון. ”וְעַתָּה לָכֵן וְנַהַרְגֶהוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאָמְרָנוּ חַיָּה רָעָה אֶכְלָתָהּ וְנִרְאָה מֶה יִהְיֶה חַלְמָתָיו” - שלוש הן אמירותיהם: 'לכו ונהרגו' - ההליכה מציינת את המעבר מעמדה לעמדה, ביטוי לכך שפתרון ההריגה אינו מובן מאליו. צעד שני - בניית סיפור כיסוי להיעלמותו - 'ונשליכהו באחד הבורות ואמרנו חיה רעה אכלתהו'. ולבסוף - 'ונראה מה יהיו חלומותיו'. משפט אחרון זה הוא משפט ציני, המצביע על הפער שבין חלומות גדולים לבין גופה המושלכת באחד הבורות. על החלום ועל שברו.

כמה ציורית היא תמונת האחים ברגעים אלו. מן העבר האחד - יוסף העושה צעדיו אליהם, 'בבקשו את אחיו', בגעגועיו אליהם. מן העבר האחר - האחים, הרואים אותו מרחוק ומתנכלים להמיתו. כך נראה הפער האכזרי באותם רגעים. מאוחר יותר, הוא מרוכך מעט, תחילה על ידי ראובן המונע את ההריגה, ומאוחר יותר על ידי יהודה המכשיר את הקרקע למכירה.

סוף דבר

בעיון זה קראנו פסוקים המתארים את שאירע בין יוסף לבין אחיו - עד ל'מפגש' בדותן - המפגש שהסתיים בכי רע. זיהינו קווים בדמותו של יוסף, כמי שטופח והורם מאחיו. שתי תנועות נוצרו בנפשו. באחת - הוא נתפש כממשיכו של אבא, כשלוחו ביחס לאחים, כמי שאומר את האמת כפי שהיא - בלי חשבונות וכלי כחל וסרק. בהקרנה מאלו,

²⁶ שמא התרחקות נוספת זו הייתה מתוך מחשבה שלשכם הוא עוד יוכל להגיע - בשליחות האב, והם עושים צעד נוסף בהתרחקות, להבטיח את עצמם שדבר שכזה לא יקרה. אם כן, עובדת הגעתו אליהם הופכת להיות בלתי נסבלת בעליל.

* *
 * * *
 * כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב שמעון קליין, תשע"ה *
 * עורך: מתנאל בן אבי *
 * *
 * בית המדרש הווירטואלי *
 * מיסודו של *
 * The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash *
 * האתר בעברית: <http://vbm.etzion.org.il> *
 * האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
 * משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
 * דוא"ל: office@etzion.org.il *
 * *

²⁷ אין סיבה לנתק תמונות אלו מן התשתית עליהן צמחו - החזון הגדול של המשפחה והקשר המיוחד שלהם אל האלוהים.
²⁸ ”וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אָדֹנָיו הַמִּצְרַיִ: וַיֵּרָא אָדֹנָיו כִּי ה' אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה ה' מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ: ... וַיְהִי מֵאֵז הַפְּקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת בֵּית הַמִּצְרַיִם בְּגִלְל יוֹסֵף וַיְהִי בְרַפְתַּת יְהוָה בְּכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ בְּבֵית וּבְשָׂדֵה” (שם ל”ט, ב-ה); ”וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף וַיִּט אֱלֹהֵי חֶסֶד וַיִּתֵּן חֲנוּן בְּעֵינֵי שָׂר בֵּית הַסֵּהר... אֵין שָׂר בֵּית הַסֵּהר רָאָה אֶת כָּל מְאוֹמֶה בְּיָדוֹ בְּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וְאֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ:” (שם מ”ט, כ”א-כ”ג) ועוד.